

## Și dacă toți vor uita

*Kosovska Mitrovica, 2018. La nord sârbi. La sud albanezi. Între ei podul peste râul Ibar. Mahalaua bosniacă din ambele părți ale orașului – un spațiu al întâlnirilor și comerțului de zi cu zi. Se vinde și se cumpără orice în mahala, de la haine și încălțăminte, până la electrocasnice, țigări, chiar și benzină. Se găsesc și produse Zara, Bershka, Stradivarius ș.a. Prețurile variază. Diverse haine de firmă contrafăcute. Bagatelă.*

\*\*\*

Am luat un taxi de la stația de autobuz. Ne-a lăsat în capul străzii *noastre*, așa cum o numește încă mama. Străinii au construit aici în ultimii ani case imense. Da, așa ne numesc aici acum. Case frumoase cu fațade colorate și sisteme de alarmă. Câștigă destul în alte părți ca să-și permită orice doresc aici. În alte părți trăiesc de pe o zi pe alta și economisesc. La fel. În partea bosniacă în schimbul voturilor le promit că le vor asfalta strada. Noi, slovenii, suntem considerați niște străini fără bani. Părinții mei, cu două credite la bancă, abia au reușit să-și ia un apartament. Lumea se poartă de parcă ne-am fi mutat degeaba aici. Nu pot spune că n-au dreptate. Acasă, în Slovenia, încă n-am reușit să ne facem traiul. Pentru asta trebuie să te spetești. Să faci ceva cu viața ta. Să te schimbi. Să negi.

Undeva, pe cealaltă parte a străzii, când treceam pe lângă latura albaneză, vecinele noastre de altă dată ne făceau cu mâna și ne salutau. Mama glumea din când în când cu câte una că suntem obosiți de drum, că vom mai fi aici încă mult timp, că vom trece cândva să stăm la o cafea. Ignorând, bineînțeles, avertizările mele din avans că nu intenționez să merg în vizită la nimeni.

În fața casei ne aștepta un gard de un verde spălăcit. În fața garajului se afla un morman de ciment și pietre neșlefuite. Cumva ne-am croit drum până la cișmea și ne-a arătat un corb pe care-l sculptase dintr-un lemn de culoare închisă. Ni l-a prezentat cu numele de Skanderbeg. Până și masa din curte, pe care o sculptase acum cincisprezece ani, era în mai bună condiție decât el. A

mai luat și un alt câine și l-a înfometat aproape până la moarte, fiindcă-l hrănea cu ce mânca și el. Ne-a servit cu o cafea făcută de mama.

Ne-am așezat amândouă în colțurile canapelei, iar el stătea tolănit între noi și se uita la televizor. N-am idee despre ce au vorbit. Ea. Vezi asta, tată? Asta e modern în ziua de azi. Ah, dracu să-i ia. Părea că aveau s-o mai țină așa mult și bine. Țăsta era și principalul motiv pentru care venisem cu mama. Aici, mama are impresia că trebuie să se afirme de fiecare dată. Ca o bună noră care are grijă să fie ordine în casă, masa pusă, hainele spălate, socrul distrat. Ca o bună fiică și soră. De asta, cât este aici, uită de orice fel de resentimente față de familie. Ca o vecină bună de odinioară care le inspiră fostelor vecine o senzație de calm și care încă se poate pune în situația lor de gospodine fără servicii, dependente din punct de vedere financiar de bărbații lor, totuși locuiește și lucrează în Slovenia, conduce și poate să iasă oricând la o cafea, fie cu femei sau cu bărbați. Până la un punct, desigur. Astfel, toată munca și discuțiile îi sunt puse în cârcă. Dar nu e vorba că n-aș vrea să ajut. În general nu este nevoie, pentru că mi-e indiferent ce cred despre mine niște oameni care m-au cunoscut doar până la vârsta de șapte ani.

Vizitele la sloveni nu se pot compara cu ceea ce numim noi posedki<sup>1</sup>, sau posjedki, deinde de dialect.

\*\*\*

La șase fără cinci am ajuns acasă la Rasema și Salko. Eram nervoasă fiindcă călcasem în noroi și-mi murdărisem vanșii<sup>2</sup>. Le-am strâns repede mâna celor prezenți. Mama era în cercul vecinilor, vorbeau ceva despre mătușa Fatima. El s-a făcut remarcat între ceilalți bărbați, hogii povesteau că tot ce poți cuprinde cu privirea sunt pământurile lui Salko. Ne-am așezat și noi aparte de ceilalți. Rasema și Salko au așezat mesele în linie dreaptă în fața casei. Bărbaților le-a revenit latura dreaptă a meselor, privind dinspre prag, iar femeilor cea stângă.

Rasema le-a oferit cafeaua mai întâi bărbaților și apoi femeilor. Încă vorbeau. După ce au terminat de băut cafeaua, hoga s-a ridicat în picioare și a deschis Coranul. Femeile ne-am înfășurat turbanele pe cap. Toți mă priveau. Hoga a început să citească din Coran. Toți mă priveau. Mi se

---

<sup>1</sup> Adunări între prieteni

<sup>2</sup> Pantofi de firmă Vans

părea că ritualul dura o veșnicie. Mă simțeam incomod. A închis Coranul și a început să spună El-Fatiha. Am ridicat mâinile în aer și am spus El-Fatiha în gând. Toți mă priveau. Ne-am trecut palmele peste față. Toți mă priveau. Salko i-a strecurat hogen un plic în buzunar. Hogen a plecat. Fiecare și-a luat tava cu mâncare. Toți mă priveau. Am terminat de mâncat înaintea celorlalți. Apoi am privit la cele două părți ale mesei cu bărbați și femei. Nu puteam să scap de sentimentul că mă judecă. Chiar dacă aș fi vrut, nu aveam unde să mă întorc. Aici nu mai puteam trăi. Nu cu acești oameni.

Am profitat de faptul că aveam nevoie la baie ca să rămân în casă la Rasema și Salkov până ce el și cu mama au hotărât să mergem acasă. Întâi a trebuit să stau de vorbă cu copiii Rasemei și ai lui Salkov. Toți trei erau lipiți de mătușa Fatima, stăteau la ea în fiecare zi. Nu-i păsa nimănui cum se simțeau în legătură cu moartea ei. Le ziceau numai că în curând avea să înceapă *dženaza*<sup>3</sup> și să facă liniște. Aveam tot mai mult impresia că nici eu nu mă străduiam să-i ascult. Doar dădeam din cap și o priveam pe Etko, care stătea pe podea, în fața televizorului. La un moment dat s-a întors cu fața la mine și m-a întrebat: Dar Edina? Zi sincer, cu Edina ce e?

\*\*\*

Ne trezea țipând că e dezordine peste tot, că nu putem doar să stăm late și să mâncăm. Rămâneți în cocina asta a voastră. Cu burta-n sus, să fac eu tot. Șterg. Gătesc. Spăl. Ele or să termine școala. Vor merge să studieze la Ljubljana. Dar eu ce? Doar o menajeră. Nici să vorbească cu mine n-au chef. Și mereu aceeași poveste. Intru în sufragerie și trebuie să le întreb: Ați dormit bine? În cel mai bun caz mi se răspunde: Suficient, tu? Deobicei nu primesc nimic. Ele nu m-au întrebat niciodată pe mine dacă am dormit bine.

Înainte, când abia ne mutaserăm în Slovenia, toate trei trebuia să ne sculăm de fiecare dată când el apărea de nu știu unde în vreo cameră. Mai ales când se întorcea de la serviciu. Una se ducea să-i deschidă ușa, celelalte două se ridicau și așteptau să intre. Ai obosit? Mereu aceeași întrebare. Apoi se refugia în fața televizorului. El pe o parte a canapelei, ea pe cealaltă. Pentru mine și Azra era loc pe podea, la un metru de televizor. Mereu m-a deranjat asta. Pe mine nu m-a

---

<sup>3</sup> Rugăciune de înmormântare la islamiști

întrebat nimeni niciodată dacă sunt obosită. Mai ales mai încolo, când m-am făcut mare. Nu voiam să mă uit la ele. Mă scârbea tot ce făceau. Uram gesturile lor, limbajul corpului. S-o ascult cum clefăie când mîncăm. Sforăitul lui când încerc să-mi fac temele. Conversațiile ei la telefon pe speaker în timp ce dorm. Salata ei cu prea mult oțet. Oțet. Peste tot mă însoțește mirosul de oțet. Cremele ei pentru picioare umflate. Hidratantul pe care-l folosea. Pocnetul curelei plesnindu-mă în palmă.

Cel mai bine ar fi să nu mă mai gândesc la ei. La ce mi-au făcut. La mine. Nu vreau să mă asociez cu ei. Nu am familie. Atunci de ce le mai cumpăr cadouri la aniversări, bairam, de 8 martie? Sunt buni manipulatori. Mai ales ea.

\*\*\*

Aici mă jucam uneori cu Azra. Fiindcă Etkă nu avea jucării, mătușa Fatima ne dădea *cârpe*<sup>4</sup> și ne învăța cum se frămîntă pâinea și cum se face burekul. Cârpele erau aluatul, pe care-l rulam în cercuri, îl puneam în tăvi de copt și-l duceam mătușii, unchiului, Etkăi și celorlalți care se aflau atunci în cameră. Uneori mătușa zicea că n-are destulă sare, că nu-i suficient de copt și alte asemenea. După eram supărate ceva timp pe ea, dar într-un final ne întorceam din nou în bucătărie să-i coacem burek. Când mama se ridica și zicea că trebuie să mergem acasă, împătureauam cârpele, care reveneau la mătușa Fatima.

O dată, mătușa Fatima m-a păcălit. A pus pe masă o kukuruza<sup>5</sup> pe care o pregătise în acea zi pentru cină. Eram atunci la ea în vizită cu bunica și mama îi zisese că nu-mi place kukuruza, că doar Azra o mîncă. Care kukuruza? Se prefăcea mătușa Fatima că nu știe despre ce vorbește mama. Sunt gurabije<sup>6</sup>. Să vedeți ce bune sunt, a luat o bucată și a mîncat-o. Ia și tu, Zineta. Gustă. Iar eu, crezînd că sunt gurabije, am luat cea mai mare bucată. Am observat că gustul era puțin diferit, dar am continuat să cred că sunt gurabije. După au rîs de mine ceva timp. Nu-ți place alivanca, așa-i? Glumea mătușa Fatima.

---

<sup>4</sup> Foi de aluat pentru burek

<sup>5</sup> Un fel de alivancă

<sup>6</sup> Fursecuri cu migdale

Am fost la ea și la banchet, când s-a căsătorit fiul ei cel mai mic, care locuiește acum în Franța. Am fost domnișoară de onoare. Pe atunci habar n-aveam ce înseamnă asta. Toată ziua am stat cu mireasa, nu m-am dezlipit de ea nici un minut. De dimineață ne-am dus s-o căutăm acasă la mama ei, nu-mi amintesc exact, dar cred că era deja în rochie de mireasă. Roșie, cu motive aurii, uriașă. V-ați cunoscut în Franța și v-ați căsătorit aici, pentru că acolo nu aveți pe nimeni, îmi ziceam eu. Apoi ne-am dus la un restaurant, probabil așteptam pe cineva. Mireasa era nervoasă cu motiv. La nunta ei era în centrul atenției altcineva. Nu-mi amintesc ce s-a întâmplat înainte să mergem la mătușa Fatima. Am stat în mașină cu mireasa, asta mi se părea cel mai important. Și eu eram îmbrăcată frumos, îi țineam buchetul. Apoi ne-am așezat în locul pe care acum îl golesc de lucruri. Am mâncat. Erau o mulțime de oaspeți, nu știu cum au încăput toți înăuntru. Unul dintre ei arunca cu monede, iar noi, copiii, le culegeam de pe jos și le băgam în buzunare. Sunt sigură că am strâns vreo douăzeci de euro. Îmi mai amintesc și cuburile de zahăr, și pe ele le-am strâns în șervețele și le-am dus acasă, dar asta nu știu de ce. Nu mi-l amintesc pe fiul mătușii Fatima și nici pe soția lui. Sunt sigură că azi nu i-aș recunoaște dacă i-aș întâlni din întâmplare. Și nici ei pe mine.

\*\*\*

Am mers cu mașina ceva mai mult de treizeci de minute. Am ajuns la Nafija pe la ora opt. Am sunat la ușă și ne-am așezat lângă preș. Ne-a deschis ușa fiul cel mai mare al Nafije și ne-a poftit în casă. I-am găsit uitându-se la știrile sârbești. După ce ne-am strâns mâinile și ne-am pupat, soțul Nafije ne-a arătat unde să ne așezăm. M-am afundat comod în colțul drept al canapelei. Mama stătea lângă mine – înainte să se așeze i-a pus Nafije în brațe cutia cu suc, napolitane și cafea – el lângă mama, soțul Nafije și cei trei fii ai săi în colțul stâng al canapelei, cu mine în diagonală. După câteva minute fiica Nafijej, Senada, ne-a adus mie și mamei suc, iar lui, ceai neîndulcit.

Întâlnirea își urma cursul obișnuit – cafea, discuție despre neamurile din Slovenia, slujba mamei, nunta mea, și așa mai departe. Ce-ți mai face cealaltă fată, a întrebat-o Nafija pe mama. A mai întrebat dacă seamănă cu mine când mama i-a spus că Azra e bine, că are multe obligații la școală, că de aia nu a venit și ea cu noi. Mai bine că nu seamănă, a dat Nafija din cap la răspunsul

mamei că Azra și cu mine nu semănăm deloc. E băiețoasă, m-a măsurat ea din nou cu privirea, de parcă nu m-ar fi văzut deja când intraserăm. O femeie trebuie să aibă șolduri late, a adăugat ea și s-a uitat cu și mai multă atenție la șoldurile mele. Cum o să naști copii așa mică, m-a întrebat ea seriosă, de parcă aș fi avut în buzunar o soluție pentru șoldurile mele prea înguste și vizibil masculine.

\*\*\*

Dar dacă o femeie stă prea mult pe gânduri, ajunge să facă mofturi, dacă nu se mărită până la douăzeci și doi de ani, greu își mai găsește un partener după, m-au avertizat ele. Deci îmi mai rămâne doar un an. Bine ar fi dacă s-ar căsători în ziua de azi cu un bărbat, a adăugat Husmir, care părea că urmărise tot ce discutaserăm. Azi trebuie să avem grijă să nu se căsătorească fiii noștri – în Belgia se întâmplă des, toți se căsătoresc cu toți, ne-a explicat că a văzut cum la starea civilă s-au căsătorit doi bărbați. Spre mulțumirea comesenilor, s-a arătat scârbit de faptul că belgienii i-au și aplaudat.

\*\*\*

Și mâine de la prima oră casa se va umple iar, când studentele și studenții harnici se vor întoarce la Ljubljana ca să se pregătească în liniște pentru cursurile epuizante de săptămâna viitoare. Așa își mint probabil părinții când îi întreabă de ce vor să se întoarcă la cămin încă de duminică. Pentru că nu vor să le spună că la noi la cămin e petrecere în fiecare duminică seara. Se adună în bucătăria care e fix lângă camera noastră, aduc câțiva litri de vin alb, câțiva de vin roșu, făcut de bunicii lor – căminul este și un loc foarte potrivit pentru a-l vinde, câți litri aduc, tot atâția vând – câteva lăzi de bere, jointuri, obligatoriu o chitară, sau și mai bine, o muzicuță. Apoi încep să facă *yoddleing*, toată noaptea cântă cântece slovenești de vâcari, alternate cu turbofolk<sup>7</sup>. Dar nu

---

<sup>7</sup> Stil de muzică balcanică

știu ce e cel mai insuportabil – să asculți cum cântă dintr-o voce despre Micka, care are tractor acasă, sau zgomotul de pahare sparte, pentru că Țeța i-a emoționat până la lacrimi cu cântecul ei *Autogram*. Dacă măcar ar pronunța cum trebuie cuvintele noastre, probabil nu m-ar deranja așa tare. De fiecare dată când îi aud mă gândesc că nu știu ce înseamnă nici *bekrija*<sup>8</sup>, *inat*<sup>9</sup>, *jastuk*<sup>10</sup>, adică nimic din ce cântau. Când se îmbată, toți vorbesc fluent în toate limbile din fosta uniune, dar treji se supără pe vânzătoare când, în loc de *vrečka*<sup>11</sup> le oferă o *vrečica*<sup>12</sup>, pe șoferi, care-i salută cu *dobar dan*<sup>13</sup>, pe mine, când zic *roze nogavice*<sup>14</sup>. Probabil că într-adevăr nu suntem atât de ospitalieri și de rafinați precum slovenii, însă știm să facem muzică bună și *ćevapi*<sup>15</sup>.

\*\*\*

Și mie mi-e greu uneori să pronunț anumite cuvinte în slovenă, mai ales cele pe care le folosesc rar. Sau chiar niciodată. Recent mi s-a părut amuzant când colega mea i-a zis iubitului ei *lubi. Štrukelj, Ljubljana, pocrkljati se, čevelj, veselje*. Cu astea am cele mai mari dificultăți. Mereu mă poticnesc la grupul de litere *lj*. Eu pronunț *lj*, dar slovenii *l* și *j*. Nu am o limbă proprie, asta e ceea ce mă deranjează. Sunt invidioasă pe sloveni pentru că ei o au. O învață de la grădiniță. Eu nu mi-am învățat niciodată limba maternă la școală. Bat pasul pe loc.

Va trece și săptămâna asta și mi se vor domoli sentimentele. Nu voi compara în fiecare zi viața din Slovenia cu viața celor de aici. Cu viața mea de aici.

---

<sup>8</sup> Chefliu- în sârbă, bosniacă și colocvial în slovenă

<sup>9</sup> Încăpățânare- în sârbă, bosniacă, croată și colocvial în slovenă

<sup>10</sup> Pernă- în sârbă, bosniacă, croată

<sup>11</sup> Sacoșă

<sup>12</sup> Sacoșă în croată

<sup>13</sup> Bună ziua în croată

<sup>14</sup> Șosete roz

<sup>15</sup> Preparat din carne

\*\*\*

Măcar în noaptea asta, în ultima seară, nu voi fi posomorâtă, am hotărât eu. M-am așezat pe canapea lângă Admira, la distanță de ușa de la camera de zi și imediat am simțit că sunt atrasă în conversație mai mult ca de obicei. Unchiul și cu el discutau despre câinii vagabonzi, care în acea perioadă a anului hoinăresc prin sate și fac pagube. Că el și Admira trebuie să bage găinile în coteț chiar înainte de ora cinci după-amiaza, zicea unchiul. A început să-i relateze despre o pisică care s-a stabilit la el acasă timp de câteva zile. Iar câinii vagabonzi îi mâncaseră pisoii. Pe ea au mușcat-o doar de ceafă, pe care a a lipit-o cu bandă adezivă ca să nu se scarpine. Apoi a explicat cum trebuie să strângă gunoaiile din livadă în fiecare dimineață pentru că noaptea câinii le împrăștie peste tot. Ultima oară aduseseră de nu se știe unde capete de pește roase. Le-au lăsat lângă cișmea și a arătat înspre ea cu mâna. Ce le-ar fi arătat el cu vergeaua ce nu au voie să facă, se lăuda în fața unchiului. Unchiul râdea. În Slovenia foarte rar vezi un câine vagabond, mă pregăteam eu să adaug. Câinii sloveni sunt în mare parte dresați, slovenii îi țin în case și apartamente. Îi îmbăiază, îi duc la salonul canin pentru tuns, îngrijirea labelor și a ghearelor. Le cumpără Pedigree Dentastix pentru îngrijirea zilnică a dinților. Îi plimbă de mai multe ori pe zi, le vorbesc, îi mângâie. Îi iau cu ei chiar și la expoziții, concerte, seri literare. Sunt mai familiarizați cu cultura decât majoritatea oamenilor de aici, apoi mi-a venit în minte ceva ce li s-ar fi părut tuturor și mai jignitor. Dar încă înainte de venirea oaspeților hotărâsem că măcar o seară nu voi fi prea deșteaptă cu voce tare.

În felul ăsta nu mă puteau eticheta drept un șeitan căruia i se pare normal să doarmă în același pat în care cu puțin timp înainte se tăvălise un câine. Și nu-mi trebuia să ascult o predică despre cum musulmanilor le este interzis după Coran să dețină câini ca animale de companie. Trimisul lui Allah, pacea fie cu el, spunea că îngerii nu pășesc în casa în care se află un câine. Cei care nu dețin un câine pentru păzit animale, recolte sau pentru vânătoare, ci pentru alte motive, sunt păcătoși. Dacă câinele ne linge hainele, trebuie să le schimbăm. Dacă ne picură pe corp salivă de câine trebuie să spălăm de șase ori cu apă și o dată cu pământ partea corpului pe care a căzut. Știu toate astea și fără explicațiile lor, spre deosebire de ei am citit Coranul cu atenție, de mai multe ori.

Mi-am amintit de vecina noastră slovenă, care acum câțiva ani a venit stupefiată la noi la cafea, pentru ca mama să-i explice de ce una din vecinele noastre bosniace – celelalte nu umblau cu capul acoperit – o evită de fiecare dată când o vede cu câinele în poală.

\*\*\*

Bunicul n-ar fi vrut să moară niciodată. A avut ghinion, s-a îmbolnăvit. Pe bunica toți o considerau o femeie incredibil de puternică care, în ciuda tuturor neajunsurilor de care avusese parte în viață, nu a disperat niciodată. Dacă ar fi ascultat-o cândva cu adevărat, ar fi auzit-o și pe ea zicând că e obosită, că e prea târziu pentru ea, că nu-și amintește când e ziua ei. Bunica a vrut să moară. Și nimeni dintre cei care au cunoscut-o n-a putut să-i reproșeze asta.